

KÜLFÖLDI OKTATÓK ÉS KUTATÓK INTERKULTURÁLIS ALKALMAZKODÁSA MAGYARORSZÁGON

INTERCULTURAL ADAPTATION OF INTERNATIONAL ACADEMICS AND RESEARCHERS IN HUNGARY

BAJZÁT TÜNDE¹

Absztrakt: Az elmúlt évtizedekben megnövekedett Magyarországon a külföldi oktatók és kutatók száma, akik különböző országokból, más kontinensekről érkeznek, eltérő kulturális háttérrel és anyanyelvvel rendelkeznek. A hosszabb ideig Magyarországon élő és dolgozó külföldiek a magyar kultúra számos olyan jegyével szembesülnek, amelyek az első hetekben és hónapokban még nem mutatkoztak meg és az interkulturális alkalmazkodás folyamatát megnehezítik. A tanulmány célja, hogy megvizsgálja a külföldi oktatók és kutatók alkalmazkodási nehézségeit a magyar kultúra látható és kevésbé látható elemei kapcsán a magyar felsőoktatásban dolgozó 184 külföldi oktató és kutató körében elvégzett kérdőíves kutatás segítségével.

Kulcsszavak: *külföldi oktatók és kutatók, magyar felsőoktatás, interkulturális alkalmazkodás*

Abstract: In recent decades, Hungary has seen an increase in the number of international teachers and researchers who arrive from various countries and continents with different cultural backgrounds and mother tongues. Foreigners who have lived and worked in Hungary for an extended period of time face a plethora of Hungarian cultural elements that they may not have encountered during the initial weeks and months of their stay. This can make the process of intercultural adaptation more challenging. The objective of this study is to examine the adaptation of foreign academics and researchers to the visible and less visible elements of Hungarian culture based on a questionnaire survey conducted among 184 foreign lecturers and researchers working in higher education in Hungary.

Keywords: *international teachers and researchers, Hungarian higher education, intercultural adaptation*

1. Bevezetés

Napjainkban a világban jelentősen megnőtt a munkaerő áramlása egyik országból a másikba. A szakemberek ilyen mértékű mozgásának számos társadalmi, gazdasági

¹ DR. BAJZÁT TÜNDE
egyetemi docens
Miskolci Egyetem
Idegennyelvi Oktatási Központ
tunde.bajzat@uni-miskolc.hu

és politikai oka lehet. Az oktatás területén sok diák és pedagógus is keresi a külföldi utazási lehetőségeket az egyéni tanulmányi célok elérése, a személyes függetlenség megszerzése és interkulturális kompetenciájuk fejlesztése érdekében. Emellett a pedagógusok egyre nagyobb igényt mutatnak, hogy fejlesszék kulturális érzékenységüket, kiszélesítsék személyes és szakmai életüket (Ospina–Medina 2020).

Külföldi munkájuk során az oktatók számos kulturális különbséggel szembesülnek, kulturális sokkot élnek át, amit a társadalmi érintkezésekben megszokott jelek és jelzések elvesztése okoz. Az egyén, egy az övétől eltérő értékrendszerrel szembesül és felmerül benne a kérdés, hogyan alkalmazkodjon hozzá. Az alkalmazkodás folyamata négy szakaszra bontható. Az első szakasz a mézeshetek szakasza, amikor még minden pozitív, az egyénnek tetszik az új környezete, a nyelv, az emberek és az ételek, az utazás vagy költözés élete legnagyobb öröme a döntésének tűnik. A második szakasz a krízis vagy frusztráció szakasza, amely egyben a kulturális sokk legnehezebb szakasza. Ebben a szakaszban a verbális és nem verbális kommunikáció nem értése miatt gyakoriak a félreértések és kimerültség alakul ki. Frusztrációt válthatnak ki olyan apróságok is, mint egy kulcs elvesztése vagy a busz lekésése. A frusztrációs szakaszban gyakori a depresszió vagy a honvágy. Ha az egyén túllép ezen a szakaszon, akkor a legrosszabb fázison túljutott. A harmadik szakasz a felépülési, illetve a beilleszkedési szakasz. A frusztráció enyhül ahogyan az egyén kezdi jobban megismerni új környezetét és kezd megbarátkozni az új emberekkel, nyelvvél és az új életével. A mindennapi életben történő eligazodás könnyebbé válik, barátságok szövődnek, megjelenik az egyén humorérzéke, és már képes empátiával tekinteni az új emberekre és az új kultúrára. A negyedik az elfogadás szakasza, ami nem jelenti azt, hogy az egyén teljes mértékben megértette az új kultúrát, de képes összegyűjteni azokat az erőforrásokat, amelyekre szüksége van ahhoz, hogy jól érezze magát. Ebben a szakaszban az egyén könnyen kapcsolatba tud lépni másokkal, mert megtanulta, hogyan kell megfejteni a társas érintkezés jeleit (Oberg 1960).

A kulturális különbségek megértésében és a problémák kiküszöbölésében segíthet Edward T. Hall jéghegymodellje. A modell értelmében a kultúra egy jéghegyhez hasonlít, amelynek csak körülbelül 10 százaléka látható és 90 százaléka a felszín alatt rejtőzik. A felszínen található a kultúra látható része, azaz a hagyományaink, ünnepségeink, játékaink, az ételeink, az öltözködésünk, a zenénk és táncunk, az alkotásaink és a képzőművészetünk, az irodalmunk és a drámai műveink, és a nyelvünk. Közvetlenül a felszín alatt helyezkednek el, így kevésbé láthatóak: az udvariasság, a beszélgetési minták, az idő fogalma, a magatartási szabályok, a nem verbális kommunikáció (arc kifejezések, hangszín, testbeszéd, érintés, szemkontaktus, személyes tér), az érzelmek kezelésének mintái, a szerénység és a szépség fogalma, az udvarlási szokások, az állatokkal való kapcsolat, a vezetői szerepek, az idősekkel szembeni attitűd, a tisztaság és a serdülőkor fogalmai, a csoportos döntéshozatal mintái, az elmezavar meghatározása. Mélyen a felszín alatt a kultúra és a viselkedés nagy része is rejtve marad, mint például a verseny vagy az együttműködés preferenciái, a fizikai fájdalom toleranciája, az „én” fogalma, a múlt és a jövő fogalma, az illetlenség meghatározása, az eltartottakkal szembeni attitűdök, és a problémamegoldó szerepek (Hall 1976).

Tanova és Ajayi észak-ciprusi felsőoktatási intézményekben tanító külföldi oktatók körében végzett vizsgálata rávilágított arra, hogy a válaszadók interkulturális alkalmazkodásuk során leginkább nyelvi és kommunikációs problémákkal szembesültek. Emellett a helyi ételek fogyasztása, a helyiek mentalitása, az éghajlat és a bürokratikus eljárások is gondot jelentettek a megkérdezettek többségének (Tanova–Ajayi 2016).

Alina Schartner, Tony Johnstone Young és Navaporn Snodin thaiföldi felsőoktatási intézményekben oktató nemzetközi tanárok körében végzett kutatása kimutatta, hogy a külföldi oktatók egyike sem vett részt előzetes interkulturális tréningen thaiföldi munkavégzése előtt és ennek következtében még azok is, akik több éve élnek az országban, arról számoltak be, hogy még mindig küzdenek, hogy megértsék a thai kultúra egyes aspektusait, elsősorban a nem verbális kommunikáció szabályait és jelentéseit. A válaszadók a thai bürokratikus eljárásokat nehéznek, stresszesnek és korlátozóknak érezték. A kutatás résztvevői számára a helyi nyelv tudásának hiánya komoly akadályt jelentett munkájukban és mindennapi életük során egyaránt (Schartner–Young–Snodin 2023).

Magyarországon külföldi oktatók és kutatók körében még nem készült ilyen kutatás korábban, ezért a jelen tanulmány ezt a hiányt igyekszik pótolni.

2. A kutatás célja, módszere és résztvevői

A 2023 januárjában elvégzett kutatás célja az volt, hogy megvizsgálja, a magyar felsőoktatásban dolgozó külföldi oktatók és kutatók magyarországi interkulturális alkalmazkodási tapasztalatait egy empirikus vizsgálat eredményei alapján.

A vizsgálat kutatási kérdései a következők voltak:

1. Milyen korábbi tapasztalatokkal érkezett Magyarországra?
2. Mi jelentett alkalmazkodási nehézséget magyarországi tartózkodása során és milyen mértékben?

A tanulmány az alábbi hipotézisek vizsgálatát is célul tűzte ki:

1. hipotézis: Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik tanulták a magyar nyelvet hazánkba érkezésük előtt vagy magyarországi tartózkodásuk során, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.
2. hipotézis: Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik szereztek interkulturális kommunikációs ismereteket hazánkba érkezésük előtt, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.
3. hipotézis: Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik hosszabb ideje tartózkodtak Magyarországon, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.

Az adatgyűjtés módszerei közül a kérdőíves adatfelvételt választottam, ezt az egyszerűség, a könnyebb feldolgozhatóság indokolta. A választás másik oka az, hogy a jelen kutatás felderítő kutatás és erre a célra a kérdőíves adatfelvétel a legalkalmasabb. Főként olyan kutatásokban használják, amelyekben az elemzési egység az egyes ember, illetve az adatközlők egyes emberek, ezen kívül a standardizált kérdőívek minden válaszadóról ugyanolyan formában nyújtanak adatokat (Babbie 2001).

Az angol nyelvű kérdőív összeállításánál figyelembe vettem a korábban tárgyalt elméleti modelleket. Figyeltem arra is, hogy a kérdések minél rövidebbek, egyértelműek legyenek, ne legyenek félreérthetőek és a kérdőív ne legyen túl hosszú. A kérdőívet kiküldése előtt egy kis mintacsoporton teszteltem és a visszajelzések alapján apróbb változtatásokat végeztem. A kérdőív zárt és nyitott kérdéseket, valamint Likert-skálákat tartalmazott. A zárt kérdések esetén a lehetséges válaszokat a kutató határozza meg. A zárt kérdések egységesebb mérést tesznek lehetővé, ezért megbízhatóságuk is nagyobb és a válaszok is könnyen összegezhetők és elemezhetők. Ezzel szemben a nyitott kérdésekre a válaszadók tetszés szerint válaszolhatnak, leírhatják gondolataikat és véleményüket, ezért a kapott adatok nem kiszámíthatók, ugyanakkor mélyrehatóak (Mackey–Gass 2005). Az angol nyelvű kérdőív öt zárt kérdése azt vizsgálta, hogy a külföldi oktatók és kutatók éltek-e korábban külföldön, jártak-e már korábban Magyarországon, tanultak-e magyarul Magyarországra érkezésük előtt, magyarországi tartózkodásuk során tanultak-e magyarul és hogy hazánkba érkezésük előtt tanultak-e az interkulturális kommunikációról. A további három zárt kérdés a válaszadók általános adataira kérdezett rá (a megkérdezettek neme, végzettsége és hogy oktatóként vagy kutatóként dolgozik-e magyar felsőoktatási intézményben). A három nyitott kérdés rákérdezett az oktatók és kutatók életkorára, származási országára és hogy mióta tartózkodik Magyarországon. Az ötfokú Likert-skála (1 = egyáltalán nem volt nehéz, 5 = nagyon nehéz volt) azt vizsgálta, hogy a külföldi válaszadók milyen mértékben éltek át nehézségeket huszonkét területen alkalmazkodásuk során Magyarországon.

A kérdőíves adatgyűjtés során az önkitöltős módszert alkalmaztam, a válaszadók a kérdőív linkjét kapták meg, és online, a Google Forms űrlap kitöltésével válaszoltak a kérdésekre. A kérdőív kitöltése önkéntes volt, és a megkérdezettek megőrizték anonimitásukat. A kérdőívet 24 magyar felsőoktatási intézménybe küldtem el, ahol összesen 386 külföldi oktató, illetve kutató dolgozik. A kutatásban összesen 184 külföldi oktató, illetve kutató (48%) vett részt, ezért a kutatás reprezentatívnak tekinthető.

A vizsgálatban résztvevők általános adatait az 1. táblázat tartalmazza. Megfigyelhetjük, hogy a megkérdezettek több mint fele (61%) férfi, kevesebb, mint fele (39%) pedig nő. A kutatásban résztvevők átlagéletkora 43,83 év, a válaszadók kis része (23 fő, 13%) 24 és 30 év közötti, több mint egyharmada (70 fő, 38%) 31 és 40 év közötti, 17 százaléka (32 fő) 41 és 50 év közötti, közel negyede (34 fő, 19%) 51 és 60 év közötti, kis része (21 fő, 11%) 61 és 70 év közötti, és csupán 4 fő (2%) 70 év feletti. Az életkori szórás értéke magas (12,51), mert nagy a korkülönbség a legfiatalabb (24 év) és a legidősebb (75 év) válaszadó között. A táblázatban látható az is, hogy a válaszadók közel kétharmada (119 fő, 65%) doktori fokozattal rendelkezik, közel egyharmada (58 fő, 31%) mesterképzésben, kis részük (7 fő, 4%) pedig alapképzésben szerzett diplomát. Megfigyelhető az is, hogy a vizsgálatban részt vettek átlagban 11,64 éve tartózkodnak Magyarországon, 5 hónap és 48 év között. A táblázat adatai alapján elmondható az is, hogy válaszadók 5 százaléka (9 fő) 5 hónap és 1 év közötti időtartamban, több mint egyharmada (71 fő, 38%) 2 és 5 év között, egyötöde (38 fő, 21%) 6 és 10 év között, 18 százaléka (34 fő) 11 és 20 év között, kis része (16 fő, 9%)

21 és 30 év között, még kevesebben (12 fő, 7%) 31 és 40 év között, és csupán 4 fő (2%) él hazánkban 41 évnél régebben. A külföldi válaszadók közel kétharmada (120 fő, 65%) oktatóként dolgozik a magyar felsőoktatásban, több mint egyharmada (64 fő, 35%) pedig kutatóként.

1. táblázat

A vizsgálat résztvevőinek általános adatai (n = 184)

	fő	százalékos érték
nem	nő: 71	39%
	férfi: 113	61%
életkor	átlagéletkor: 43,83 év	–
	24–30 éves: 23	13%
	31–40 éves: 70	38%
	41–50 éves: 32	17%
	51–60 éves: 34	19%
	61–70 éves: 21	11%
	70 év felett: 4	2%
végzettség	PhD: 119	65%
	MSc/MA: 58	31%
	BSc/BA: 7	4%
magyarországi tartózkodás	átlag: 11,64 év	–
	5 hónap–1 év között: 9	5%
	2–5 év: 71	38%
	6–10 év: 38	21%
	11–20 év: 34	18%
	21–30 év: 16	9%
	31–40 év: 12	7%
	41–48 év: 4	2%
magyar felsőoktatásban oktatóként/kutatóként dolgozik	oktató: 120	65%
	kutató: 64	35%

A kutatásban 53 különböző országból érkezett férfi és nő vett részt, akik közül a legtöbben az Amerikai Egyesült Államokból (19 fő, 10%), az Egyesült Királyságból (12 fő, 7%), a Kínai Népköztársaságból (11 fő, 6%), Olaszországból (10 fő, 5%), Iráni Iszlám Köztársaságból (8 fő, 4%) és Japánból (8 fő, 4%) érkeztek Magyarországra.

Csökkenő sorrendben követi őket az Indiai Köztársaságból (7 fő, 4%), Németországból (7 fő, 4%), Oroszországból (7 fő, 4%), Ausztriából (5 fő, 3%), a Holland Királyságból (5 fő, 3%), a Szíriai Arab Köztársaságból (5 fő, 3%), Törökországból (5 fő, 3%), a Vietnámi Szocialista Köztársaságból (5 fő, 3%), Jordániából (4 fő, 2%) és Lengyelországból (4 fő, 2%) hozzánk érkezett oktatók és kutatók száma. Néhányan a válaszadók közül a Bangladesi Népi Köztársaságból (3 fő), Csehországból (3 fő), az Egyiptomi Arab Köztársaságból (3 fő), az Iraki Köztársaságból (3 fő), a Mexikói Egyesült Államokból (3 fő), Spanyolországból (3 fő), Algériából (2 fő), Ausztráliából (2 fő), Franciaországból (2 fő), Görögországból (2 fő), Kanadából (2 fő), Kazahsztánból (2 fő), a Kenyai Köztársaságból (2 fő), a Nigériai Szövetségi Köztársaságból (2 fő), Pakisztánból (2 fő), Portugáliából (2 fő), Romániából (2 fő), a Szerb Köztársaságból (2 fő) és Ukrajnából (2 fő) utaztak hazánkba dolgozni. Végezetül 1-1 fő érkezett a Belarusz Köztársaságból, Belgiumból, a Boszniai Szerb Köztársaságból, a Brazil Szövetségi Köztársaságból, Bulgáriából, az Észak-macedóniai Köztársaságból, a Georgiai Köztársaságból, a Ghánai Köztársaságból, az Indonéz Köztársaságból, a Koszovói Köztársaságból, a Libanoni Köztársaságból, a Mianmari Szövetségi Köztársaságból, a Moldovai Köztársaságból, a Nepáli Szövetségi Demokratikus Köztársaságból, Palesztinából, a Szlovén Köztársaságból, a Togói Köztársaságból és a Tunéziai Köztársaságból.

3. A kutatás eredményei

A tanulmány elsőként a külföldi oktatók és kutatók korábbi tapasztalatait és ismeretszerzését mutatja be. Ezt követően megismerhetjük, hogy a vizsgálatban résztvevők milyen mértékben tapasztaltak nehézséget magyarországi alkalmazkodásuk során huszonekét területen.

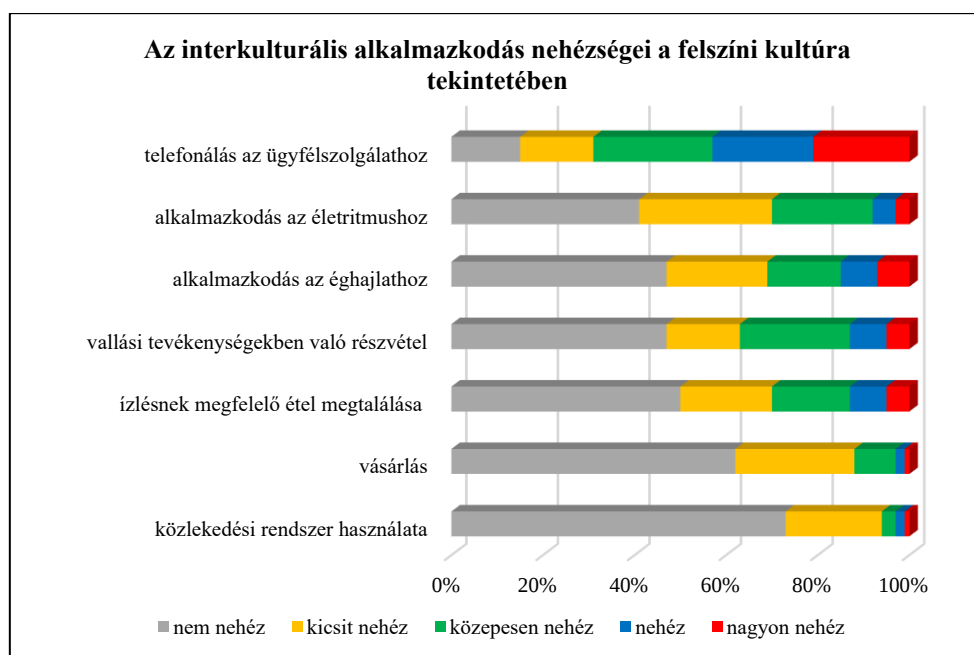
3.1. Korábbi tapasztalatok

A kutatásban résztvevők közel kétharmada (118 fő, 64%) már élt korábban külföldön, egyharmaduk (66 fő, 36%) viszont első alkalommal él külföldön. A válaszadók több mint fele (93 fő, 51%) járt már korábban Magyarországon, kevesebb mint fele (91 fő, 49%) első alkalommal jár hazánkban. A megkérdezettek kis része (42 fő, 23%) tanult magyarul Magyarországra érkezése előtt, nagy része (142 fő, 77%) viszont nem. Azonban a résztvevők nagy része (150 fő, 82%) magyarországi tartózkodása során tanult magyarul, és csak kis része (34 fő, 18%) nem élt ezzel a lehetőséggel. A válaszadók több mint fele (104 fő, 57%) hazánkba érkezése előtt már tanult az interkulturális kommunikációról, és kevesebb mint fele (80 fő, 43%) nem tanult.

3.2. Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei a felszíni kultúra tekintetében

A külföldi oktatók és kutatók magyarországi tartózkodásuk során számos problémával szembesültek és eltérő mértékben tapasztaltak alkalmazkodási nehézséget a különböző területeken. Az 1. ábrán látható, hogy a felszíni kultúra tekintetében a

külföldi oktatóknak és kutatóknak leginkább az ügyfélszolgálathoz történő telefonálás (átlagérték: 3,2) okozott gondot. A magyar életritmushoz (átlagérték: 2,1), a helyi éghajlathoz (átlagérték: 2,1) történő alkalmazkodás, a vallási tevékenységekben való részvétel (átlagérték: 2,1) és az ízlésnek megfelelő étel megtalálása (átlagérték: 2) közepes mértékben jelentettek gondot a válaszadóknak. A vásárlás (átlagérték: 1,5) és a közlekedési rendszer használata (átlagérték: 1,4) csupán kis nehézséget okoztak.

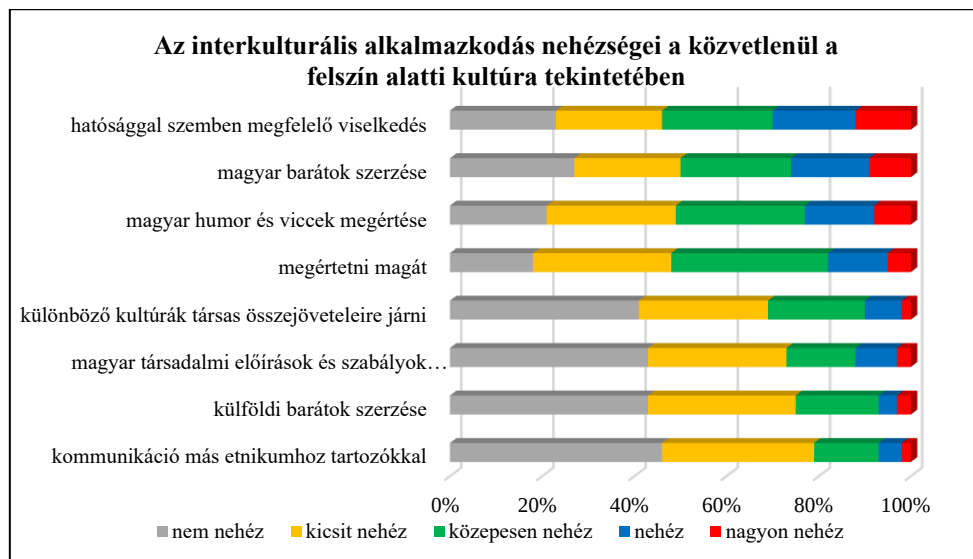

1. ábra

Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei a felszíni kultúra tekintetében (n = 184)

3.3. Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei a közvetlenül a felszín alatti kultúra tekintetében

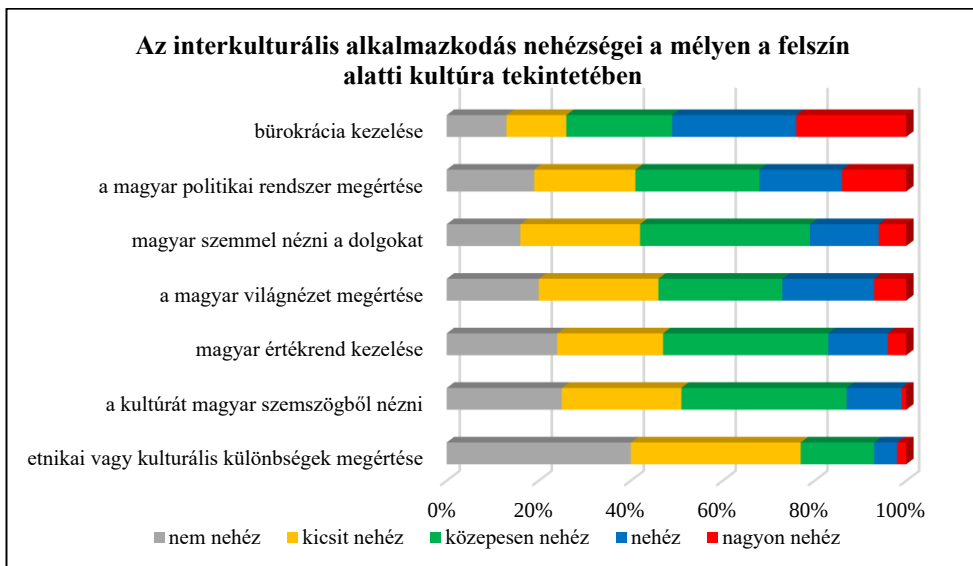
A 2. ábrán megfigyelhetjük, hogy közvetlenül a felszín alatti kultúra elemei közül a legtöbb gondot a hatósággal szemben tanúsított megfelelő viselkedés (átlagérték: 2,7) jelentette, amelyet hasonló értékekkel követett a magyar barátok szerzése (átlagérték: 2,6), a magyar humor és viccek megértése (átlagérték: 2,6) és a saját személyük megértetése (átlagérték: 2,6). Kevesebb nehézséget jelentettek az alkalmazkodás során a különböző kultúrák társas összejövetelein részt venni (átlagérték: 2,1) és a magyar társadalmi előírásokat és szabályokat követni (átlagérték: 2). Legkevesebb problémával a külföldi barátok szerzése (átlagérték: 1,9) és a más etnikumhoz tartozókkal történő kommunikáció (átlagérték: 1,8) járt.

2. ábra

*Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei
a közvetlenül a felszín alatti kultúra tekintetében (n = 184)*

3.4. Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei a mélyen a felszín alatti kultúra tekintetében

3. ábra

*Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei
a mélyen a felszín alatti kultúra tekintetében (n = 184)*

A 3. ábra a mélyen a felszín alatti kultúrához kapcsolódó területek alkalmazkodási nehézségeit mutatja be. Az ábrán látható, hogy a magyar bürokrácia kezelése (átlagérték: 3,4) jelentette a legnagyobb gondot a válaszadóknak, amelyet a magyar politikai rendszer megértése (átlagérték: 2,9) követett. Kisebb problémát okozott, hogy a résztvevők magyar szemmel nézzék a dolgokat (átlagérték: 2,7), megértsék a magyar világnézetet (átlagérték: 2,7), kezeljék a magyar értékrendet (átlagérték: 2,5) és, hogy a kultúrát magyar szemszögből nézzék (átlagérték: 2,4). Az alkalmazkodás legkönnyebben az etnikai vagy kulturális különbségek megértése (átlagérték: 1,9) tekintetében bizonyult a leggördülékenyebbné.

A három ábra eredményeit összegezve elmondható, hogy a külföldi oktatóknak és kutatóknak leginkább a mélyen a felszín alatti kultúra területeihez történő alkalmazkodás jelentett problémát (bürokrácia kezelése, a magyar politikai rendszer megértése, magyar szemmel nézni a dolgokat, a magyar világnézet megértése). A felszíni kultúra tekintetében az ügyfélszolgálatokkal történő telefonos ügyintézés okozott gondot, a felszín alatti kultúra kapcsán pedig a hatósággal szemben tanúsított megfelelő viselkedés jelentett nehézséget a válaszadóknak. A külföldi oktatóknak és kutatóknak kevesebb alkalmazkodási nehézséget jelentett közvetlen a felszín alatti kultúra három eleme: magyar barátokat szerezni, megértetni magukat, megérteni a magyar humort és a vicceket, illetve mélyen a felszín alatti kultúra két eleméhez (magyar értékrend kezelése, kultúra szemlélete magyar szemszögből) történő alkalmazkodás. Az előzőekben tárgyalt területekhez képest kevesebb gondot éltek át a kutatásban résztvevők a közvetlen a felszín alatti kultúra két területéhez kapcsolódva: a különböző kultúrák társas összejövetelein történő részvétel, és a magyar társadalmi előírások és szabályok betartása tekintetében, illetve a felszíni kultúra négy elemének tekintetében: a vallási tevékenységekben történő részvétel, az éghajlathoz és a helyi életritmushoz való alkalmazkodás, és a külföldiek ízlésének megfelelő ételek megtalálása. Az alkalmazkodási folyamat során a külföldi oktatók és kutatók legkevesebb nehézséget a közvetlen a felszín alatti kultúra két eleméhez (külföldi baráti kapcsolatok kialakítása, más etnikumhoz tartozókkal folytatott kommunikáció), a mélyen a felszín alatti kultúra egy eleméhez (etnikai vagy kulturális különbségek megértése), és a felszíni kultúra két területéhez (vásárlás és közlekedési rendszer használata) kapcsolódva tapasztaltak.

3.5. Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei néhány változó tekintetében

A 2. táblázatban megfigyelhető, hogy azok a külföldi oktatók és kutatók, akik Magyarországra érkezésük előtt vagy magyarországi tartózkodásuk során tanultak magyar nyelvet, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához. Azok a válaszadók, akik hazánkba érkezésük előtt már tanulták a magyar nyelvet, leginkább a kommunikációhoz kapcsolódó területeken tapasztaltak kevesebb nehézséget azokkal szemben, akik nem folytattak ilyen tanulmányokat, ezek közül a legjelentősebb különbségek a következő területeken láthatók: telefonálás az ügyfélszolgálatához (átlagkülönbség: 0,47), magyar barátok szerzése (átlagkülönbség: 0,44), magyar humor és viccek megértése (átlagkülönbség: 0,48), különböző kultúrák társas összejöveteleire

járni (átlagkülönbség: 0,51) és magyar szemmel nézni a dolgokat (átlagkülönbség: 0,58). A táblázat adatai alapján az is elmondható, hogy azok a megkérdezettek, akik magyarországi tartózkodásuk során tanultak magyar nyelvet, szintén könnyebben tudtak alkalmazkodni a tapasztalt különbségekhez, különös tekintettel a kommunikáció alábbi területeire: telefonálás az ügyfélszolgálathoz (átlagkülönbség: 0,6), magyar barátok szerzése (átlagkülönbség: 0,4) és a különböző kultúrák társas összejöveteleire járni (átlagkülönbség: 0,45).

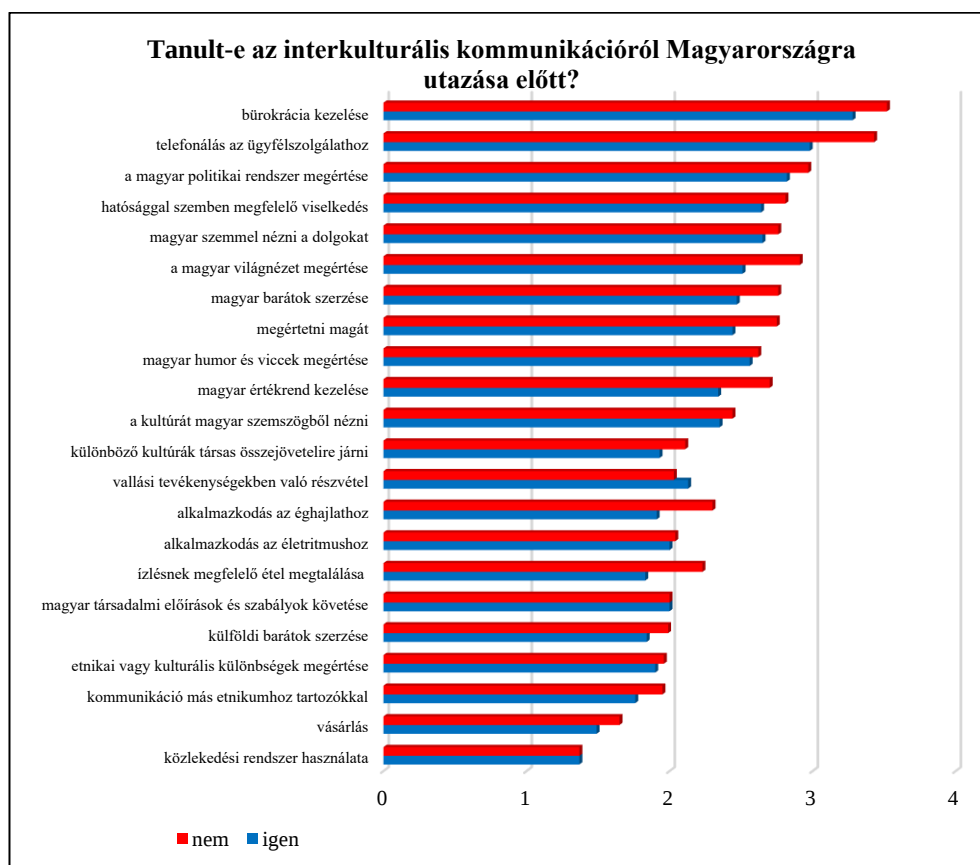
2. táblázat

*Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei
a magyar nyelvtanulási változó tekintetében (n = 184)*

	Magyarországra érkezése előtt tanult magyarul		magyarországi tartózkodása során tanult magyarul	
	igen	nem	igen	nem
bürokrácia kezelése	3,48	3,32	3,32	3,54
telefonálás az ügyfélszolgálathoz	2,81	3,28	3,06	3,66
a magyar politikai rendszer megértése	3,10	2,82	2,86	2,97
hatósággal szemben megfelelő viselkedés	2,48	2,76	2,75	2,57
magyar szemmel nézni a dolgokat	2,26	2,84	2,66	2,89
a magyar világnézet megértése	2,41	2,76	2,64	2,83
magyar barátok szerzése	2,26	2,7	2,51	2,91
megértetni magát	2,34	2,54	2,54	2,66
magyar humor és viccek megértése	2,21	2,69	2,53	2,83
magyar értékrend kezelése	2,41	2,53	2,45	2,66
a kultúrát magyar szemszögből nézni	2,14	2,47	2,37	2,43
különböző kultúrák társas összejöveteleire járni	1,62	2,13	1,92	2,37
vallási tevékenységekben való részvétel	1,79	2,19	2,03	2,34
alkalmazkodás az éghajlathoz	1,71	2,2	2,03	2,34
alkalmazkodás az életritmushoz	1,84	2,09	2	2,11
ízlésnek megfelelő étel megtalálása	1,71	2,1	1,93	2,29
magyar társadalmi előírások és szabályok követése	2,07	2	1,98	2,12
külföldi barátok szerzése	1,88	1,9	1,81	2,29
etnikai vagy kulturális különbségek megértése	1,79	1,96	1,91	2,03
kommunikáció más etnikumhoz tartozókkal	1,62	1,93	1,78	2,11
vásárlás	1,41	1,58	1,52	1,69
közlekedési rendszer használata	1,43	1,36	2,16	1,46

A 4. ábrán látható, hogy azok a külföldi oktatók és kutatók, akik korábban tanultak az interkulturális kommunikációról, a legtöbb területen jobban alkalmazkodtak azokkal szemben, akik korábban nem folytattak ilyen tanulmányokat. A legjelentősebb

különbségek a következő területeken figyelhetők meg: telefonálás az ügyfélszolgálathoz (átlagkülönbség: 0,45), a magyar humor és viccek megértése (átlagkülönbség: 0,4), a magyar értékrend kezelése (átlagkülönbség: 0,36), a magyar világnézet megértése (átlagkülönbség: 0,4), alkalmazkodás az éghajlathoz (átlagkülönbség: 0,39), és az ízlésnek megfelelő étel megtalálása (átlagkülönbség: 0,4).

4. ábra

Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei az interkulturális kommunikáció változó ismeretében (n = 184)

A 3. táblázatban megfigyelhetjük, hogy a külföldi oktatók és kutatók interkulturális alkalmazkodása hogyan függ a Magyarországon eltöltött idő hosszától. A táblázat adatai alapján elmondható, hogy az eltöltött idő hossza nincs egyenes arányban a könnyebb alkalmazkodással. Ellentétes tendenciát mutatnak a következő területek: az alkalmazkodás az életritmushoz, az ízlésnek megfelelő étel megtalálása, és az etnikai vagy kulturális különbségek megértése, azaz a hosszabb időt Magyarországon eltöltött válaszadók nehezebben tudtak alkalmazkodni, mint a kevesebb ideje hazánkban tartózkodók.

3. táblázat

*Az interkulturális alkalmazkodás nehézségei
a magyarországi tartózkodás időtartamának tekintetében (n = 184)*

	Mióta él Magyarországon?						
	5 hó– 1 év	2–5 év	6–10 év	11–20 év	21–30 év	31–40 év	41–48 év
bürokrácia kezelése	3,1	3,22	3,55	3,54	3,87	3,54	1,75
telefonálás az ügyfélszolgálatához	3,46	3,28	3,11	2,97	3,67	2,77	1,5
a magyar politikai rendszer megértése	2,64	3,06	2,65	3	2,94	2,69	1,5
hatósággal szemben megfelelő viselkedés	2,19	2,77	2,63	2,63	3,07	3,15	1,75
magyar szemmel nézni a dolgokat	2,73	2,69	2,38	2,69	3,47	2,62	3,25
a magyar világnézet megértése	2,37	2,80	2,35	2,66	3,34	2,54	2
magyar barátok szerzése	2,82	2,81	2,43	2,37	2,47	2,76	1,5
megértetni magát	2,28	2,5	2,49	2,63	2,87	2,92	2
magyar humor és viccek megértése	2,46	2,72	2,22	2,83	2,67	2,46	2,75
magyar értékrend kezelése	2,55	2,47	2,09	2,69	3,27	2,62	1,5
a kultúrát magyar szemszögből nézni	2,19	2,41	2,24	2,46	2,74	2,54	1,25
különböző kultúrák társas összejöveteleire járni	2,28	2,23	1,70	2,03	1,67	2,08	1,75
vallási tevékenységekben való részvétel	1,82	2,4	1,68	2,14	1,74	1,85	2
alkalmazkodás az éghajlathoz	2,19	2,35	1,89	1,77	2,27	1,85	2,5
alkalmazkodás az életritmushoz	1,55	1,96	2,03	2,29	1,87	2	2,75
ízlésnek megfelelő étel megtalálása	2,28	2,07	2,11	1,74	1,6	2,08	2,75
magyar társadalmi előírások és szabályok követése	1,64	1,91	1,82	2,17	2,67	2,38	1,25
külföldi barátok szerzése	2,46	1,88	1,73	1,83	2,07	2,31	1,5
etnikai vagy kulturális különbségek megértése	2	1,96	1,78	1,91	1,67	2,08	2,75
kommunikáció más etnikumhoz tartozókkal	2,64	1,89	1,68	1,86	1,34	2	1,5
vásárlás	1,55	1,61	1,43	1,51	1,47	1,69	1,5
közlekedési rendszer használata	1,28	1,41	1,24	1,49	1,14	1,46	1,5

4. Következtetések

Az eredmények alapján az első kutatási kérdésre (Milyen korábbi tapasztalatokkal érkezett Magyarországra?) válaszolva elmondható, hogy a külföldi tartózkodás tekintetében a kutatásban résztvevők tapasztaltak voltak, éltek már korábban külföldön, mielőtt Magyarországra érkeztek, és többségük az interkulturális kommunikációról is tanult. Azonban a válaszadók nagy része nem tanult magyar nyelven hazánkba érkezése előtt. A második kutatási kérdésre (Mi jelentett alkalmazkodási nehézséget magyarországi tartózkodása során és milyen mértékben?) válaszolva megállapítható, hogy a megkérdezettek leginkább az Edward T. Hall jéghegymodelljében bemutatott kevésbé látható kulturális jegyek – a mélyen a felszín alatti és közvetlenül a felszín alatti jegyek – kapcsán tapasztaltak nehézséget, leginkább a magyar bürokrácia kezelése (átlag: 3,4), a magyar politikai rendszer megértése (átlag: 2,9), hogy magyar szemmel nézzék a dolgokat (átlag: 2,7), és a magyar világnézet megértésének (átlag: 2,7) tekintetében. Ezen kívül a felszíni kultúra egyik eleme, azaz a magyar nyelvhasználat során éltek át gondokat a válaszadók, ami abból is adódik, hogy a megkérdezettek csupán kis része tanult magyarul Magyarországra érkezése előtt, és itt tartózkodása során sem élt mindenki ezzel a lehetőséggel. A kapott eredmények rávilágítottak arra is, hogy a felszíni kultúra elemei okoztak legkevésbé problémát a külföldi oktatóknak és kutatóknak.

Az eredmények igazolták az 1. hipotézist (Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik tanulták a magyar nyelvet hazánkba érkezésük előtt vagy magyarországi tartózkodásuk során, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.) a vizsgált területek nagy részén, azaz a magyar nyelvi ismeretekkel rendelkező adatközlők kevesebb nehézséggel szembesültek interkulturális alkalmazkodásuk során. Ebből következően javasolt a külföldre utazó oktatóknak és kutatóknak megtanulni a célország nyelvét. A 2. hipotézis (Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik szereztek interkulturális kommunikációs ismereteket hazánkba érkezésük előtt, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.) is beigazolódott a vizsgált területek nagy részén, azaz a korábban interkulturális kommunikációs ismereteket elsajátított résztvevők kevesebb nehézséggel szembesültek interkulturális alkalmazkodásuk során. Ebből következően javasolt a külföldre utazó oktatóknak és kutatóknak interkulturális ismereteket szerezni és fejleszteni interkulturális készségeiket. A 3. hipotézis (Azok a külföldi oktatók és kutatók, akik hosszabb ideje tartózkodtak Magyarországon, jobban tudtak alkalmazkodni a magyar kultúrához.) azonban nem igazolódott be, az adatokban nem mutatható ki összefüggés a tartózkodási idő hossza és a könnyebb alkalmazkodás között. Ennek oka lehet az is, hogy a válaszadók megoszlása nem volt arányos a tartózkodási idő hosszát tekintve, ezért további kutatásra és nagyobb, arányosabb eloszlású adatbázisra van szükség a hipotézis tesztelésére.

A korábban tárgyalt kutatásokkal összehasonlítva elmondható, hogy a jelen vizsgálat is kimutatta a külföldi oktatók és kutatók bürokratikus eljárásokkal kapcsolatos nehézségeit, a helyi nyelv tudásának hiányát és az ebből eredő nyelvi és kommunikációs problémákat, továbbá az előzetes interkulturális és célnyelvi ismeretek elsajátításának fontosságát.

5. Összegzés

A tanulmány első része a kutatás elméleti hátterét mutatta be. A második részben egy külföldi oktatók és kutatók körében végzett empirikus kutatás részeredményeit ismerhettük meg. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a vizsgálatban résztvevők magyarországi interkulturális alkalmazkodásuk során leginkább a magyar kultúra kevésbé látható jegyei kapcsán éltek át nehézséget, azaz a bürokrácia, a magyar politikai rendszer és a magyar világnézet megértése kapcsán. Ugyanakkor a kutatásból azt is megtudtuk, hogy a válaszadóknak a magyar kultúra egyik látható eleme, a magyar nyelven folytatott kommunikáció is nagy nehézséget jelentett. További kutatás témája lehet a külföldi oktatók és kutatók személyes és szakmai fejlődésének feltérképezése, valamint interkulturális alkalmazkodási folyamataik vizsgálata kvalitatív kutatási módszer segítségével.

Annak ellenére, hogy a kutatásba bevont külföldi oktatók és kutatók közel fele (48%) részt vett a vizsgálatban, a kutatás korlátai közé tartozik a résztvevők alacsony száma (184 fő). Ezen kívül a jelen vizsgálat csupán kvantitatív kutatási módszert alkalmazott, kvalitatív módszert nem. A kutatás limitációi közé tartozik az is, hogy korábban még nem készült ilyen vizsgálat Magyarországon. Ezért a kapott eredmények nem általánosíthatók és nem vonhatunk le messzesemenő következtetéseket, de alapjául szolgálhatnak további kutatások elvégzéséhez.

Irodalom

- Babbie, Earl 2001. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Hall, Edward Twitchell 1976. *Beyond culture*. New York: Anchor Books.
- Mackey, Alison – Gass, Susan 2005. *Second language research: Methodology and design*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Oberg, Kalervo 1960. Culture shock, adjustments to new cultural environments. *Practical Anthropology* 7/16, 177–182.
- Ospina, Nelly Sierra – Medina, Sergio Lopera 2020. Living and teaching internationally: Teachers talk about personal experiences, benefits, and challenges. *Journal of Research in International Education* 19/1, 38–53.
- Schartner, Alina –Young, Tony Johnstone – Snodin, Navaporn 2023. Intercultural adjustment of internationally mobile academics working in Thailand. *Higher Education* 85, 483–502.
- Tanova, Cem –Ajayi, Olusegun 2016. International Faculty member sociocultural adjustment and intention to stay: evidence from North Cyprus. *Asian Academy of Management Journal* 21/1, 47–72.

Függelék

A kutatás során használt kérdőív:

Previous experience

1. Is/Was this the first time you came to Hungary? YES NO
2. Is/Was this your first time you lived abroad? YES NO
3. Before coming to Hungary did you learn the Hungarian language? YES NO
4. During your stay in Hungary did/do you learn the Hungarian language? YES NO
5. Before travelling to Hungary did you learn about intercultural communication?
YES NO

Cultural adaptation

How difficult was to adapt to the following things while living in Hungary?

1 not at all difficult – 5 extremely difficult

1. Making friends with Hungarians.
2. Making friends with people from different cultural backgrounds (international friends, other than Hungarians).
3. Finding food that you enjoy.
4. Following rules and regulations in the Hungarian society.
5. Dealing with people in authority.
6. Taking a Hungarian perspective on the culture.
7. Using the transportation system.
8. Dealing with bureaucracy.
9. Understanding the Hungarian value system.
10. Making yourself understood.
11. Seeing things from a Hungarian point of view.
12. Going shopping.
13. Understanding Hungarian jokes and humour.
14. Going to social gatherings of different cultures.
15. Communicating with people of a different ethnic group.
16. Understanding ethnic or cultural differences.
17. Making a phone call for customer service.

18. Attending religious activities.
19. Understanding the Hungarian political system.
20. Dealing with the climate.
21. Understanding the Hungarian world view.
22. Getting adapted to the pace of life.

Personal Data

1. What is your sex? MALE FEMALE
2. How old are you?
3. What is your home country?
4. What is your qualification?
secondary school-leaving exam
Bachelor's degree
Master's degree
PhD
5. At the Hungarian University I work as a ...
teacher
researcher
6. How long have you stayed/did you stay (if you have already left Hungary) in Hungary (how many weeks/months/years)?

.....